

BESEDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Josip Jurčič

Kozlovska sodba v Višnji gori

O M N I B U S

BESeDA

Josip Jurčič

KOZLOVSKA SODBA

V VIŠNJI GORI

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-099-5

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

Nekaj let je temu, kar sem — meni se zdi, da v Novicah — pravil o višenjskem loncu in njegovi usodi. In zameril sem se bil nekemu možu, da je še dandanes grozovito hud name, dasitudi mi še na misel ni prišlo, da bi ga bil razžalil. Hvalil naj bi me možek, hvalil, da njegovo rojstno mesto slavim. Pa saj vem, da pride še tisti dan, ko se mu bodo oči odprle, zlasti potem, ko bom še druge starine njegovega mesta svetu razkril, kar sem ravno zdaj namenjen. Veliko sicer vem o Višnji gori, vem na priliko o nekem slovečem polžu povedati in drugo, pa tega ne bom raznašal. Tudi o tisti glasoviti češnji, ki baje v Višnji gori raste in rodi že dokaj let, pa ne vedó Višnjanje, ali so češnje črnice ali belice, ker jih otroci vselej zelene pojedó — tudi o tej ne bom govoril, temveč za zdaj naj samo višnjansko sodnijsko bistroumnost pohvalim, naj namreč povem, kako je tekla v starem času sloveča pravda zastran kozla

Lukeža Drnulje in nepopasenega vrta Andraža Slamorezca.

Lukež Drnulja, višnjanski meščan, ni sicer svojega mleka pil — ker v tistem starodavnem času, ko je on živel, bilo je še manj kravjih repov v Višnji gori ko današnji dan; Lukež Drnulja ni za nemške kandidate glasoval, ker tačas ni bilo za nobenega treba, vendar je imel ta Lukež Drnulja svojo lastno hišo sredi mesta. Res ni bila velika, pa bila je gostoljubna, zakaj vežna vrata so noč in dan na stežaj odprta stala, in če je kak pesek mimo tekel in mu je kaj na um prišlo, stopil je v to vežo, nogo zavzdignil in kaj popustil. Tudi ljudje so sosebno ob semanjih dnevih svoje počutke v Drnuljevo vežo hodili odpravljati. In naš Lukež, postaren, suh in kljukonos mož, ki je od pomnenja že za ponočnega čuvaja služil, se ni kdo ve kaj in kako zmenil za te in take nemestne navade tujih psov in tujih, največ kmečkih ljudi. Eni trdijo, da je bil tako bogaboječ in potrpljiv; drugi pa hočejo bolje vedeti in pravijo, da je imel čuvaj Drnulja nekaj tistega, bog ga vedi morda čisla vrednega ponosa na sebi, kateri se vsem višnjanskim meščanom baje od roda do roda deduje in za-

pušča, da se ne menijo veliko, kaj in kako delajo »kmečki cepci« okrog njih.

Več kakor gospodar Drnulja je pa porajtal njegov kozel Lisec, ki je bil zaradi pomanjkanja boljšega hleva v veži privezan, za te goste. Kadar koli se je kak pes oglasil v vežo, trgal je Lisec nemiljeno svoj motvoz in roge nastavljal in pripravljajal se na trk. Iz tega je dostikrat prišlo, da se je več psov zbralo okrog njega in brez pretrganja lajalo, da so vsi višnjanški otroci vkup vreli in ubogega Lisca kamnali in z blatom cokali za Boga svetega.

Kdo pameten se bo torej čudil, če se je nesrečni kozel Lisec nekega popoldne, ko je Drnulja ravno kradoma v hosti zanj zelenje smukal, iztrgal in meketaje na ves dir po višnjanškem mestu bežal pred psi in otroki.

Ko se stori hlad, naveličajo se Liščevi sovragi ubogega bradača drvajšati in Lisec se oddahne ravno tam za kamenjem, kjer se je nekdam tisti glasoviti polž rodil, katerega so Višnjanje, če se prav sliši in bere, po božje častili. Tam tedaj se kozel Lisec usede, roge pokonci pomoli in, z brado majaje, prežveka poklajo in premišlja, kam bi šel. Pozabi vse reve

in nadleže in neka sladka čut prostosti ga obide, ko pod seboj zagleda zeleni vrt mestnega svetovalca Andraža Slamorezca.

Po neutrudnem preiskovanju se mi je dalo zvedeti, kdo in kakov je bil ta Andraž Slamorezec. Da je bil mestni svetovalec, to sem popred vedel. Stari, po meni iznajdeni akti pa še pristavljajo, da je bil človeče na kratkih nogah, premožen čez trebuh, da je rad špeh in čebulo jedel in — kar je morda še imenitnejše — da je bil strupen sovražnik ponočnega čuvaja, Liščevega gospodarja Lukeža Drnulje. Da ga je pa tako na smrt sovražil, to se je neki tako godilo:

Andraž Slamorezec je imel, dasi že petdeset let star, najlepšo mlado ženo, kar se jih je pred in potem rodilo v višnjanskem mestu. Res je sicer, da mlajši rod starodavnih Višnjanov slovi zaradi nramnega in čednostnega življenja, ali izjemki se dobo do povsod. Kleopatra in Didona v Afriki, grška Helena in druge zgodovinske lepotice nam pričajo, kaj utegne lepa ženska kolobocije in nadloge napraviti sebi in drugim, da utegne še pobožnega moža prevariti itd. Tako so tudi v Višnji gori ob tistem ča-

su nekateri šemežni mladi babjaki škileli za Slamorezelo. Lukež Drnulja je bil tako nesrečen, da je nekdam ponoči, ko je deseto uro klical, naletel nekoga te vrste, kako se je ob Slamorežčevem zidu spenjal do okna. To je razsrdilo in razkačilo njegovo moralnost in pravil je o tej neslišani grdobiji drugo jutro po vsem mestu. Andraž Slamorezec ni veroval vsega tega in trdil je, da je Drnulja obiralec, širokoustnež, potepuh in slepar. Pri prvi seji mestnih očetov je nasvetoval, naj se mu vzame ponočno stražarstvo. Ali tudi Drnulja je imel prijatelje in Slamorežčev nasvet je padel z vsemi zoper tri glasove. Od tiste dobe je bil Drnulja Andražu trn v peti in gledal in pazil je dan na dan, kako bi ga pogubil.

Pa vrnimo se h kozlu Liscu.

Ta je, kakor smo povedali, poželjivo s kamenja ogledoval zeleni vrt mestnega svetovalca. Kaj, ko bi kozel prišel do glavnatega zelja, vabljive solate, lepe detelje in druge zelenjave, mislil si je naš Lisec. In ni dolgo preudarjal, temveč s kozjo brado svojo je pokimal, vzdignil se in šel proti vrtu Andraža Slamorezca.

Toda vrt je bil ograjen okrog in okrog z lesenim

plotom, pet pedi in tri palce visokim. Pomerjal je kozel Lisec na vse, kako bi noter prišel, ali ni se dalo. Spne se s prednjimi nogami vrh plota in gleda s pregrešnim veseljem in veliko poželjivostjo na vrt, obenem premišljeva, kako bi se dal plot podreti, preskočiti ali kar si bodi.

Pa kaj se zgodi?

Ravno v tem stanu ga zagleda gospod Andraž Slamorezec. On je ravno nekaj kislega mleka posrebal za popoldanje kosilo in je ravno premišljal — vedi ga bog kaj — ko Drnuljevega kozla ob plotu zapazi in njegovo hudobno namembo razvidi. Razkačen popade — ne vem, če burkle ali štokljo, in dirja na plano s trdnim namenom, da bi hudobnega Drnuljevega kozla do gotove smrti potolkel. Lisec, nedolžni kozel, nič hudega vaju od starejših ljudi, prijazno mekeče in meni: ta mi bo plot odprl in jaz idem na vrt. Slamorezec, ko bliže dojde, zamahne in ob tisti uri bi bil ubogega Lisca potolkel na žive in na mrtve, da ni bil ob hipu sam samcat Lukež Drnulja, ki je Lisca s strahom in skrbjo iskal, priskočil, Slamorezca za roko zgrabil in tako govoril: »Stojte, nehajte, jenjajte, zlega ne delajte, o Sla-

morezec! Moj kozel nedolžni nič hudega ne misli, nikarte ga ne pobijajte.«

Pač bi bil očanec Slamorezec v tisti minuti Drnuljo potepel, da ni bil ta močnejši. Tako pak se mu je bridko zagrozil in dejal: »Molči, Drnulja in tvoj kozel hudobni, jaz te bom tožil na veliko pravdo pri mestni sodnji.«

»Ni vam krivice, kar čete, storite,« pravi Drnulja, prime kozla Lisca za brado in ga trikrat pripali z gorjačo.

»Hudobna volja je v svetem pismu prepovedana kakor hudobno dejanje, pomni to ti in tvoj kozel,« pravi Slamorezec.

Tako se je reč iztekla. In čez šest dni in šest noči so sedeli mestni očetje, župan iz Višnje gore, svetovalci, vsi starešine in vsi veljaki. Imeli so sodbo pred seboj, veliko pravdo kozlovsko.

Tožnik je bil Andraž Slamorezec, toženec je bil pričujoč: prvič Lukežev kozel Lisec s svojo brado; drugič njegov gospodar in advokat, sam Lukež Drnulja. In mnogo, premnogo množice Višnjanov je bilo zbrane, modrih možakov in pametnih ženic,

ki so poslušat prišli, kako bo tekla imenitna kozlovska pravda.

In vstal je v tem sodnem zboru višnjanskih modrijarhov, starešin in sodnikov Pavle Zaropotaj, prvi sodnik in župan tega starega mesta. In svetlo je sodnik Zaropotaj po zbrani množici pogledal, trikrat z usti zacmakal in glas povzdignil menda takole:

»Kaj smo se danes zbrali? To vprašam vas, stari Višnjanje, zaslomba in podpora našega slavnega mesta, in tudi vas, ki usta odpirate in ušesa nastavljate po vsej spoštljivosti, da bi zaslišali, kaj je pravica, katero je Bog med ljudi poslal. Kaj se nismo zbrali zavoljo Drnuljevega kozla Lisca in zaradi Slamorežčevega vrta. Ta hudobna kozlovska zver je namreč, zapeljana po svoji meseni poželjivosti, po pregrešni lakoti in požrešnosti, dalje po lenobi in nemarljivosti svojega gospodarja Lukeža Drnulje, namenjena bila, da bi vse zelje, vso peso, korenje, česen in čebulo na Andraža Slamorezca vrtu posmukala, pojedla, potrla in požrla. Kajne, Višnjanje, da smo mi od nekdanj bogaboječi in pravični?«

»Smo, smo,« odgovarja višnjansko ljudstvo.

»Če smo bogaboječi, poslušajmo, kaj Bog pravi.

Deveta in deseta zapoved pravi, da ne smemo ničesar poželeti, kar ni naše, ampak našega bližnjega. On prepoveduje vse hudobne misli. Če jaz mislim komu zelje snesti ali pa buče, je pri Bogu toliko, kakor da bi jih bil res snel. Drnuljev kozel je pa poželel svojega bližnjega blago, on je pregrešno čez plot gledal, torej ga obsodimo na smrt.«

In vse ljudstvo zagrmi: »Obesimo ga!«

»Lukež Drnulja,« govori višji sodnik dalje, »ni nič kriv tega. Njega ni bilo doma, in kar je še več, on je dober nočni čuvaj. Dajmo mu samo pet gorkih palic po podplatih, pa nič več.«

»Pet palic!« kriče Višnjanje.

Ko se vihar poleže, višji sodnik Zaropotaj pa usede, kar vstane sivobrادي starešina Žužnjaj in tako govori:

»Ko sem še jaz v sami srajci in brez hlač okoli tekal, tačas je bilo drugače v Višnji gori. Kaj sem hotel reči? — tačas še nismo imeli studenca z deskami kritega in sonce je bolj gorko sijalo ko zdaj. Tačas smo imeli bolj urne noge, boljše oči in vse živote boljše ko zdaj. Pa kaj sem hotel reči? — da, Lukež Drnulja ni nič boljši ko njegov kozel. Le ubijmo ga

in umorimo, bode vsaj drugo pot vedel svojega kozla dobro privezati doma, da ne bo mogel poskušati, kako bi se škoda delala.«

Andraž Slamorezec je od veselja poskočil in zavriskal, ko je zaslišal te modre besede starega starešine Žužnjala. Ali gospodar Gôbežel, drugi starešina, sovražnik Žužnjalov, trikrat z glavo zmaje, v četrtič pa srdito vstane in pravi: »Kakove so te besede, katere sem zaslišal? To niso prave besede. Bodimo, Višnjanje moji, pošteni z ljudmi, da bo Bog z nami pošten; milost izkažimo in pravico, da nam Bog milost izkaže in pravico; ne srdoritimo se, da se ne bo on srdoriril. Saj veste, da imamo našega polža v veliki časti, kar je lepo in prav. Od njega, od našega polža, se čednosti učimo. On je pohleven, toliko hišo ima, da jo s seboj nosi, roge ima, pa ne bode, noge ima, pa ne kolovrati naglo, ampak lepo in počasi leze, kar je prav; ob kratkem: nikomur nič žalega ne prizadeva. Še mi tako bodimo. Glejte, Višnjanje moji, ko bi kdo izmed nas — česar nas pa sveti Bog obvaruj — hotel našega polža držati, drezati in cukati, kaj bi pač storil? V svojo hišo bi se tiho nazaj pomaknil in bi sam pri sebi dejal: Bog jim

grehe odpusti; saj ne vedó, kaj delajo. Posnemajmo svojega starega polža, da se bo nam dobro godilo in nam bode dobro na tem svetu. Odpustimo Lukežu Drnulji ne le smrt, temveč tudi tistih pet palic po podplatih. Kozlu Liscu tudi odpustimo, on je neumen, ne ve, kaj je pravo in grešno. In če to storimo, Višnjanje, bode današnje in vse prihodnje dni Bog vesel, da je Višnjo goro ustvaril.«

Vse Višnjanke skoraj s svojimi otroki se v jok spušté, ko zaslišijo ta govor o polževih čednostih. Kakor bi mignil, bilo je veliko število veljavnih mož za Gobežla in pomiloščenje Drnuljevega Lisca. Strahoma je tožnik Slamorezec videl to premembo misli mestnih sodnikov in tekal okrog, da bi jih zopet vsaj polovico na svojo stran nazaj pridobil. In res vstane vdrugič starešina Žužnjal in v dolgem govoru glasuje za kozlovo in Drnuljevo smrt baje tako izvrstno, da so se zdajci Višnjanje razpolovili na dve stranki, ena za milost, druga, manjša, za smrt kozlovsko.

Govorili so še sodniki in meščanje: Jurček Griža, Bošte Krevs, Peter Štrama, Marko Črmaž, Miha Kisovar, Jožman Kravopasec in še več zaznamovanih

slovečih možakov, eni z Gobežlom, eni z Žužnjalom.

Ne morejo se zediniti, zmešnjava je velika, srditi postajajo in eni pesti stiskajo.

Višji sodnik in župan Zaropotaj, ki je bil h Gobežlovi večini prestopil, boječ se, da bi prihodnje leto zopet izvoljen ne bil, imel je veliko preglavic in križev, kot prvosednik primeren red ohraniti. In ker je videl, da se zlasti zaradi tega pričkajo in pulijo, ali ima kozel Lisec um in pamet ali ne, zmisli se v svoji modri glavi in pravi:

»Možje! Stojte, poslušajte! Kaj bi bilo, ko bi mi po kozla Lisca poslali ter bi ga preiskali in pretipali in razvideli, ali ima pamet ali je nima?«

S tem predlogom sta bili obe stranki zadovoljni in Lukež Drnulja je z mestnjani Kašopiharjem, Lasacem in Črmažem dirjal domov, da bi kozla pred visoko in častito sodnijo pripeljal.

Medtem so si višnjanski možje malo oddahnili in pot z vročega čela obrisali, vendar so željno pričakovali, ali se bo kozel pametnega skazal ali ne.

Drnulja pak s solznim očesom doma Lisca omotvozi in ga vleče za seboj, opominjuje Črmaža, da naj

ga poganja, pa le — prav zlepo. Liscu pak žalosten pravi: »O, ko bi se dalo, da bi midva, jaz in ti, mogla zdajle kože menjati in glave tako, da bi bil jaz kozel, ti pa moj gospodar Drnulja! Zakaj če se ne boš dobro obnašal, obesili te bodo in še meni ne bo dobro. O, da bi vsaj toliko ti danes pameten bil, da bi se vsaj tako neumnega delal, kakor si neumen bil, ko si šel čez plot Slamorežčevo zelje gledat in si sebi in meni hudo storil.«

Pravijo, da kozel na to ni ničesar odgovoril svojemu žalosti polnemu gospodarju Lukežu Drnulji.

Prišedši med sodni zbor, kozel se malo zmeni za vse sodnike in starešine, temveč meni nič tebi nič se uleže in se z zadnjo nogo prav dobro za vratom popraska.

»Kozel je neumen, ne ve, kaj bi storil, ničesar se ne boji,« sklepa iz tega Gobežel.

»Ni neumen,« vpijejo nasprotniki in glejte čuda: kozel Lisec sam odmaja z brado.

»Ali ste videli?« kriče nasprotniki.

»Muho je odganjal,« vpije Drnulja in srdit, da se Lisec tako slabo obnaša, zamahne z batino nad njim. Kozel se ustraši, iztrga iz njegovih rok, in ka-

kor bi devet naglavnih grehov nad seboj imel, zdirja po trgu naravnost domov.

»To je slaba kozlova vest!« pravijo Žužnjali in njegovi privrženci in, o gorje! — Drnulja vidi, da se število prijateljev zopet manjša. Pristopi k starešini Gobežlu in mu skrivaj pravi: »O ljubi oče Gobežel! Tri jare kokoši vam do prve nedelje prinesem, le rešite me iz teh rev in težav.«

Toda ni bilo treba jarih kokoši, kajti v tistem hipu pride sloveč berač in vedež višnjegorski Flerè Krivostegno. Ta je mnogo sveta obhodil, imel od Boga po višnjanski veri poseben dar modrosti ter je znal coprati, da so zdravi oboleli, bolni umirali.

»Flerè Krivostegno naj sodi za vso Višnjo goro,« zamisli se neka ženska in naenkrat je Flerè sedel na Zaropotajevem stolu, svojo berglo ob sebi vzdignil in jel pozvedovati, kaj je in kako je. Obe stranki ste ga bili veseli, ker tako je hitro zopet edinost in zloščina prišla v ljubo višnjansko mesto; celo Lukež Drnulja se je obveselil, ker je z drugimi meščani vred veliko stavil na pravičnost in posebne božje darove Krivostegnove.

Dolgo naslanja vedež Flerè kosmato brado na berglo in misli.

»Višnjanje, tukaj je težko soditi,« pravi Flerè Krivostegno. »Zakaj greh je storjen in ni storjen. Ko bi bil kozel zelje požrl, topli bi ga bili s palicami, da bi bil čutil. In Andraž Slamorezec bi zelja ne bil imel. Zdaj pa kozel ni zelja pojedel. Slamorezcu ni nič škode. Greh poželjivosti pa ima vendar kozel nad seboj, zato je kazni vreden. Hum, hum, to je težko soditi.«

In zopet nasloni kosmato brado in misli.

In glejte! Proti poldne je bilo, kar vstane vedež Krivostegno, počasi tri prste na čelo dene in pogleda svetlo in veselo po višnjanski drhali.

»Božji duh ga je razsvetlil, poslušajmo!« šepetajo stari in mladi.

Krivostegno pak govori in razsodi takole:

»Ker se kozel ni z zeljem mastil, pa bi se rad mastil, ker je čez plot gledal, pa ni mogel čez plot, zato naj bo po svoji *senci tepen* z devetimi udarci. Njegov gospodar Drnulja pak naj bo ta tepež gledal z zavezanimi očmi, ker je kozla slabo privezal. In zato, ker

mu je ušel, zato bomo pol ure s palico zamahovali nad njim.«

»To je višnjanski Salomon!« vpije krdelo. Trikrat je še sonce nad Višnjo goro stalo, in ko je v četrtič prišlo, gnali so kozla Lisca in Lukeža Drnuljo iz mesta ven na hrib Peščenjak in tam, kjer so na hribcu stale slavne višnjanske vislice, tam je bil kozel Lisec vpricho višnjanske množice po senci tepen in Drnulja je to tepenje z zavezanimi očmi gledal in s palicami so nad njim zamahovali.

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-099-5